

# MAARJAMAA

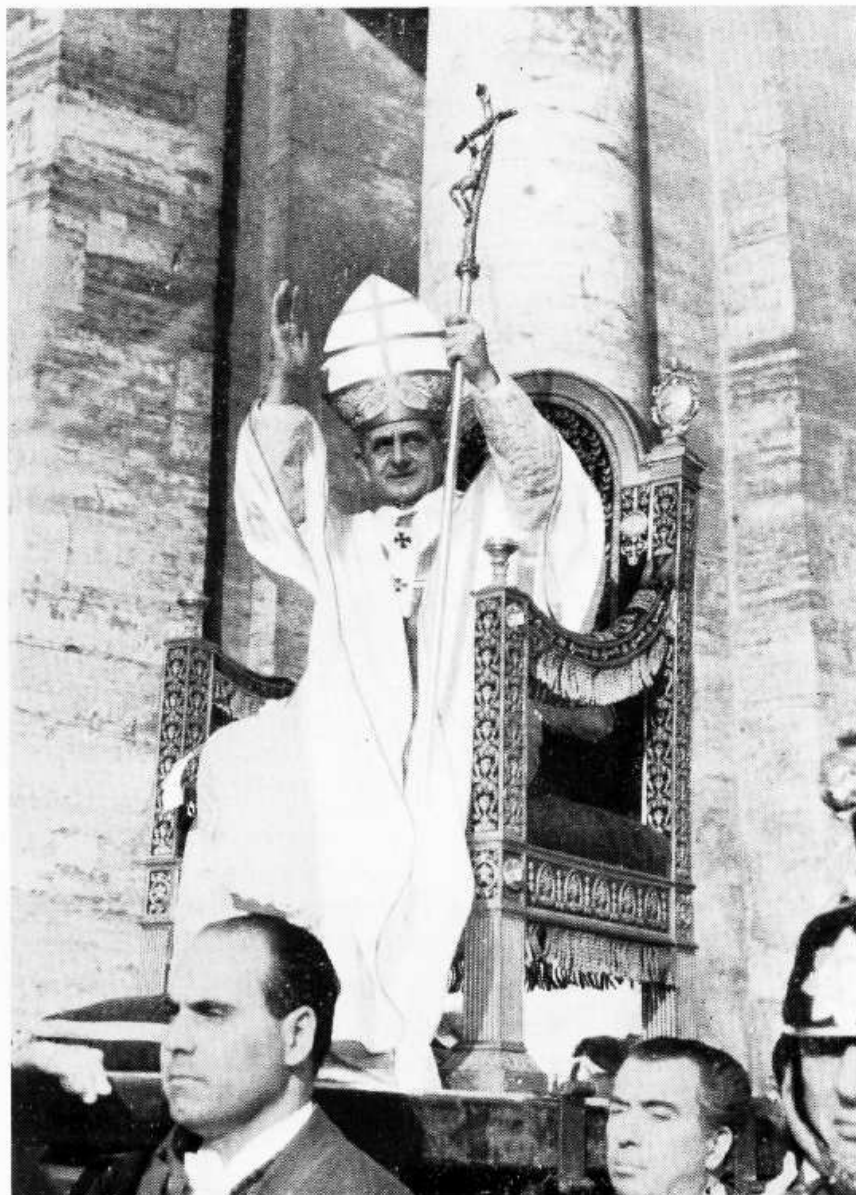
EESTI KATOLIIKLASTE RINGKIRI

Nr. 1 (11)

V aastakäik

Nelipühad 1966

Lahkumise- ja laialimineku-tund on lõõnud. Mõne silmapilgu pärast jäta- te te konstiili-koos- oleku selja taha, et astuda inimsoo ette ja viia temale hea sõnum Kristuse Evangeeliumist ja Tema Kiriku uuen- dusest, mille kallal oleme üheskoos töö- tanud juba neli aastat. See on võrra- tult tähtis ja rikas silmapilk. Käesole- val üleilmsel kokku- tulekul, selles haru- kordses aja- ja ruu- mipunktis kohtuvad minevik, olevik ja tulevik. Minevik, sest tegemist on siia kogunenud Kristuse Kirikuga, tema pärimuse ja ajalooga, tema kirikukogu, õpetajate ja pühakutega. Olevik, sest me jätame jumalaga selleks et astuda tänapäeva maailma, tema viletsuse, tema valude, tema pattude, kuid ka tema imepärase saavutuste, väärtuste ja vouruste keskele. Ja lõpuks on siin ka tulevik, rahvaste võimsa nõudmisena rohkema õigluse järele, nende rahutahte näol, nende teadlikus või alateadlikus janus kõrgema elujärje järele — selle järele, mida just Kristuse Kirik võib ja tahab neile anda.



Paulus VI  
8. detsembril 1965

## JUHTKIRJA ASEMEL

*Käesolev silmapilk nõuab, et Kirik valaks evangeeliumi põlist, elavat jumalikku jõudu praeguse inimkonna soontesse. See inimkond on küll uhke oma uusimate saavutuste peale tehnika ja teaduste aladel, kuid kannatab teatud ühiskonnakorra puuduste all, mida on püütud üles ehitada Jumala peale mõtlemata. . . .*

*Samal ajal, mil näeme, et inimühiskonna pale on hoopis muutunud, seisab ka katoliku kirik väga muutunud ja täiuslikumal kujul meie silmade ees. . . . Seda kabekordset vaatemängu vaadeldes pidasime meie oma apostliku ameti pühaks kohustuseks selle peale mõelda, kuidas Kirik kõigi meie poegade abiga veelgi võimelisemaks saaks tänapäeva inimeste probleemidele vastust andma. . . .*

*Kindla lootusega Jumaliku Lunastaja abile, kes on kõigi asjade algus ja ots, ning ka Tema ülla ema, õndsas neitsis Maarja ja püha Joosepi abile, kelle kaitse alla seadsime selle tähtsa sündmuse algusest peale, usume aja kätte tulnud olevat, Teist Vatikani Kontsiili kokku kutsuda.*

*Püha Rooma Kiriku kardinalide arvamisest selles asjas ära kuulunud, teeme siis nüüd Meie Issanda Jeesuse Kristuse, pühade apostlite Peetruse ja Pauluse ning meie enese nimel teatavaks, kuulutame välja ja kutsume kokku püha, ökumeenilise ja üleüldise Teise Vatikani Kontsiili tulevaks, tuhande üheksasaja kuuekümne teiseks aastaks. See peetakse korra kohaselt Vatikani Patriarhaalbasiilikas. . . .*

*Peale selle palume meie kõiki usklikke ja iga üksikut kristlast, Kirikukogu oma südameasjaks teha ning agaras palves kõigeväelise Jumala ette kanda. . . . Iseäranis õhutameme meie lapsi, kelle süütusel ja palvel on Jumala ees äraarvamata väärtus; samuti haigeid ja neid, kes kannatavad — veendumuses, et nende ohvri-meelne elu ja valu on Kristuse risti väe läbi võimas palve kogu Kiriku hüveks. . . .*

*Lõpuks palume meie kõiki katoliku kirikust labusolevaid kristlasi innukalt Jumalat paluda, sest Kirikukogu saavutused tulevad ka neile tuluks. . . . Meile ongi teada, et paljud neist on lubanud Jumalat paluda, et kõik hästi õnnestuks, rõõmsas lootuses võida oma koguduste esindajaid läkitada, kes neile Kontsiili käigust aru annaksid. See kõik on meile suureks trööstiks ja lootuseks. . . .*

*Sündigu meie aja kristlaste perele, mis teame juhtunud olevat apostlitele Jeruusalemas pärast Kristuse taevaminekut, kui terve vastsündinud Kirik üksmeeles Peetruse, tallede ja lammaste Karjase ümber kogunes ning temaga koos ja tema eest palvetas. Täitku Jumala Püha Vaim kõigi palavad soovid ja võtku vastu palve, mis päevast päeva igast ilmakaarest Tema poole tõuseb:*

*« Näita meiega päevil Nelipühi kombel oma imeväge! Lase oma Kirikul koos Jeesuse ema Maarjaga ühel meelel ja innukalt palvetada ning püha Peetruse juhatusel kasvatada jumaliku Lunastaja riiki — tõe ja õiguse, armu ja rahu riiki! Aamen ».*

Paavst Johannes XXIII  
apostlikus konstitutsioonis  
*Humanae salutis*, 25. dets. 1961

**Oleme valmis, Issand Püha Vaim, oleme valmis! Ehk küll patu kohutavas kütkes, oleme siiski ainult Sinu nimel kokku tulnud: tule meie keskele ja ole meiega, võta meie südameisse asuda! Õpeta meid, mida ette võtta ja kuhu minna, ning näita, mida vaja teha — et võiksime Sinu abiga igas asjas Sinu meele pärast olla.**

**Kirikukogu töökoosolekute alguspalve**

# ATEISMISAJANDI KIRIKUKOGU

Teine Vatikani Kirikukogu kuulub minevikku. Missugused on selle tulemused, selle osatähtsus praeguse Kiriku, praegusa aja maailma elus?

Esimese üheksateistkümnne kristliku sajandi jooksul peetud paljudest kirikukogudest kannavad ainult kaksikümne nimetust « ökumeeniline » ehk « üleüldine ». Niisugune üleüldine kirikukogu — ökumeeniline kontsiil — ei ole seega igapäevane sündmus, vaid kordub umbes iga saja aasta tagant; siin pole tegemist jooksvaid kiriklikke asju ajava instantsiga, vaid kontsiilide käsitleda on esijoones laiemahaardelised, põhimõttelised ning Kiriku kui terviku elu pikema aja jooksul suunavad küsimused. See mõttekäik kehtib veelgi selgemini nende kirikute seisukohast, kes tunnustavad vähemat arvu kontsiile kui Rooma kirik.

See kõik õigustabki küsima: missugune oleks äsjalõppenud Kirikukogu asend kaasaegse ajaloo taustal? Kas on sellel endisaja suursündmusel tänapäeval veel tõelist tähtsust, kontsiiliaulast enesest kaugemaleulatuvaid tagajärgi?

## Allikad

Kokkuvõtte katsetaja laiab end kõigepealt tohutu materjalihulga eest. Teise Vatikani Kirikukogu üle on tänini ilmunud niisugune kvantum kirjandust, et sellest on raske ülevaadet saada, läbiuurimisest rääkimata. Igatahes õigustab see meid otsekohe ühe kreeka kiriku vaateleja tähelepanekule alla kirjutama. « Kirikukogu on juba nüüd suuri asju korda saatnud, kinnitas prof. Nissiotis kolmanda istungjärgu lõpul, kasvõi üksi selle läbi, et ta on pannud suure osa ristitud, kuid oma kirikust enam-vähem kaugel seisvaid kristlasi, peale selle ka mitte-kristlasi kiriku elu vastu huvi tundma ».

Antud materjal ei piirdu sugugi mitte trükitud või käsikirjaliste allikatega. Mõningad aspektid on hoopis jäädvustamata jäänud: nii näiteks tuleb kahetseda, et ükski sotsioloog ei võtnud vae-

vaks Kirikukogu õigel ajal oma luubi alla võtta. Ning lõpuks: kas pole praegu veidi vara kõnelda hiljutise sündmuse lokaliseerimisest üldisema ajaloo taustal?

Sündmuse enese dimensioonid ei luba temast aga kuidagi vaikides mööda minna. See olgu toodud käesoleva põgusa ülevaate õigustuseks.

## Seitse aastat

Kirikukogu otsene « ajalugu » hõlmab peaaegu seitset aastat: kokkukutsumismõte tuli paavst Johannes XXIII äkilise inspiratsioonina 25. jaanuaril 1959, pidulik lõpu-jumalateenistus peeti 8. detsembril 1965. Need aastad jagunevad kahte pea-perioodi: ettevalmistusaeg ja töö kontsiilil. Esimese jooksul avaldasid kõik katoliku kiriku piiskopid kirja teel oma soovid käsitledavate temade suhtes; nende põhjal töötasid vastavad teoloogide-erikomisjonid Roomas välja 73 esildist ehk skeemi, mis pidid sisaldama kontsentreeritud kujul kõik piiskoppe huvitavad teemad ning olema diskussioonibaasiks kirikukogu istungeil. See töö lõppes 11. juunil 1962. Esialgsete skeemide arv osutus liig suureks: kirikukogu jooksul tehtud koondamistöö tulemusena leiame lõplike 16 üriku tuumana veel vaid 14 skeemi.

## Osavõtjad

Praegu kehtiva korra kohaselt on katoliikliku üldkirikukogu hääleõiguslikeks liikmeteks kõik piiskopid. Hääleõigus on ka mõningate vaimulike ordude ülemail. Neile lisaks kutsus Paulus VI kontsiilile veel ümmarguselt 80 apostlikku prefekti (piiskopi ülesannetes töötavad preestrid misjonimaades). Kutsutuid oli kokku ümmarguselt 3000; esimesel istungjärgul registreeriti kõige rohkem 2381 kohalolijat (ehk ligikaudu 80% kutsututest), viimase sessiooni kõrgeimad hääletustulemused jõudsid samuti 2400 piirini.

Ühtegi piiskoppi ei saanud Eestist, Leedust, Bulgaariast, Albaaniast, Hiinast, Põhja-Koreast ja Põhja-Vietnamist. Eesti katoliiklaste ülemkarjase, piiskop Eduard Profittlich'i asukohast puuduvad teated 1941. a. juunist saadik. Lätist tuli kahele viimasele istungjärgule üks piiskop.

Peale hääleõiguslike viibis kirikukogul hulk eksperte. Teiste kirikute esindajate arv tõusis vähehaaval neljakümnele (esimesel sessioonil) sajani (viimasel istungjärgul). Moskva patriarhaadi esindajad võtsid kontsiilist osa esimesest, Konstantinoopoli patriarhi omad kolmandast istungjärgust alates.

Ainsa katoliikliku ilmikuna viibis paavst Johannes XXIII kutsel esimesel sessioonil Prantsuse Akadeemia liige Jean Guilton. Paulus VI kutsus lisaks veel ligi 40 ilmikut, nende hulgas 15 naist. Sõna anti kokku neljale ilmikule, kõik meessoost.

## Enamus ja opositsioon

Juba esimeste hääletuste tulemused kirikukogul näitasid kahe selgepiirdelise grupi olemasolu, mida võiks hädapärast « konservatiivseks » ja « edumeelseks » nimetada. Aga ka ainult hädapärast, sest kui konservatiivsuse all mõista eelmiste generatsioonide positiivsete kogemuste tunnustamist ja ellurakendamist, kuulutaksid lehemeeste armust « edumeelsed » kontsiili-isad end kindlasti konservatiivideks. Ka muus osas osutus parlamenditerminoloogia kasutamine kirikukogu puhul ebasobivaks. Kõigepealt polnud seal olemas midagi partei-taolist: see kes näiteks kõnekeele liturgiasse toomise poolt hääletas (« edumeelne » samm!) võis väga hästi järgmisel päeval selle vastu hääletada, et kõik piiskopid peaksid väljaspool kontsiili kogu Kiriku juhtimisest osa võtma (« konservatiivne » samm!). Ükski rühmitus ei mõjutanud hääletajaid-sõnavõtjaid, kes kõnelesid halvemal juhul oma maa piiskopkonna nimel. Erimaade piiskopi-konverentsid olid tegelikult ainsateks « rühmitusteks », mis mõnel juhul korrapäraselt koos käisid, kuid nende koosseisu määras territoriaalne ja mitte vaba valiku põhimõte; nii leidis

üksikute reformide pooldajaid ja vastaseid igas piiskopi-konverentsis.

Ajakirjanduses said oma « konservatiivsuse » pärast sarjata eriti itaalia ja hispaania piiskopid; tegelikult esines aga itaalia piiskoppe äärmiselt « edumeelse » ettepanekutega ja USA kirikumehi sõnavõttudega mida võib rahulikult « tagurlikeks » nimetada. Tegelikult oli see kirikukogu silmatorkavalt individualistlik ning selle üle tohiks kõik rõõmu tunda.

See, et « opositsioon » olemas oli, ei tähenda sugugi, et teatav arv kontsiiliisaid oleks olnud igasuguse reformi vastu: selles asjas valitses üksmeel ka paavstide ja piiskopkonna vahel. Lahkarvamisi tekkis — mis on üsna loomulik — üksikute sammude täpse ulatuse kindlaksmääramisel. Paljud « enamlased » kriiputavad alla opositsiooni positiivset osa II Vatikani Kontsiili otsuste väljakujunemisel.

## Kontsiilipaavstid

Kui ainulaadse populaarsuse saavutanud paavst Johannes esimese ja teise istungjärgu vaheajal ootamatult suri, võis karta muudatusi kontsiili põhiplaanis ning sellest johtuvalt raskusigi edaspidises töös. Kas oli kardinal Montini valimine õnnelik? Tema suhtes ei valitse kaugeltki nii suur üksmeel nagu « papa Giovanni » puhul. Uus kirikupea, kes ei seadnud üles « oma » programmi, vaid kuulutas et ta soovib kirikukogu jätkata oma eelkäija ja sõbra kättenäidatud vaimus, on saanud üsnagi vasturääkivate hinnangute osaliseks. Ühed on temas väga pettunud — praegust paavsti on Hamletiks ja halvemakski tituleeritud — teised ei kõhelnud teda peagi suuremaks paavstiks nimetamast kui seda oli Johannes XXIII. Vaidlus vaidluseks: paavst Pauluse esimese kahe ja poole valitsusaasta põhjal võib igal juhul väita, et on tegemist ühe silmapaistva kirikupeaga. Tema kolm suurt matka — palverännak Jeruusalemma, külaskäigud Indiasse ja Liitunud Rahvaste Organisatsioonile — on ajaloolised sündmused.

# CHRONICON LIVONIAE

cum Velus, continens res gestas  
trium primorum Episcoporum.

rum.

Divina providentia, memor Laab et  
babilonis, videhiet confuse gentilitatis,  
nostris et modernis temporibus, Livones  
ydolatras ab ydolatria et peccati bono  
no taliter igne sui amoris excitavit.

Fuit vir vite venerabilis, et veneran-  
dae caritatis, sacerdos, ex ordine beati  
Augustini in cenobio Sygebergensi, hic  
simpliciter pro christo et predicandi  
tantum causa, cum comitate mercatorum  
vixit in Livoniam venit. Thentonia  
primi paulo ante ~~com~~ mercatores Livoni-  
is familiaritate conuncti, Livoni-  
am frequenter navigio per Duna flu-  
men adire solent. Augustus itaque li-  
centia petens sacerdos a rege Wolde-  
maro de Ploste cum Livonis ratione pa-  
sam tributa solvant, simul et ab

Henriku Liivimaa Kroonika andmetel on Maarjamaa-nimetus pärit IV Laterani kirikukogult, mis peeti 11. - 30. nov. 1215. Nimetus « Maarjamaa » sai niisiis II Vatikani kantsiili viimasel kuul 750 aastat vanaks.

Teine Vatikani Kantsiil avab ajajärgu, mida tähistab päris tabavalt kirikukogul paljutarvitatud sõna « dialoog ». Sellest on juba « lööksõnagi » saanud (mis asjale kasuks ei tule), kuid see ei ole kuidagi viisi tühipaljas sõnakõlks: idee enese teostamisel on paavst Paulus isikliku teoga selgesti teed näidanud. Ta ei jäänud ootama-istuma, vaid läks — läks vastu ameti poolest vähem kõrgel seisvatele Idakiriku patriarhidele, läks külla

India vaestele, läks ja pidas aja- ja asjakohase kõne kogu maailma esindavatele diplomaatidele. Last not least: ka Rooma kuuria reform, milles paljud selle paavsti peaülesannet nägid, on juba teoksil; Püha Offitsiumi (tähtsaim, õpetuslikke küsimusi otsustav kardinali-kongregatsioon) reformidekreet sai paavsti allkirja juba 7. detsembril 1965, seega veel enne kantsiili lõppu.

(Järg lk. 7)

## MEIE, PIISKOPID

**Kirikukogu viimasel päeval jagati konstiili-isadele välja üks anonüümne dokument, mille sisuks on järgnevad kolmteist punkti.**

*Meie, Teisele Vatikani Kirikukogule kokkutulnud piiskopid, oleme õppinud nägema puudusi, mis lahutavad meie elu Evangeeliumile vastavast vaesusest; me oleme saanud üksteiselt julgust sammuks, mille puhul kõik soovisid hoiduda üksikuna ülesastumisest ja enese eeskujuks seadmisest. End järgnevas kohustades tahame olla üks kõigi meie piiskopist vendadega. Seda tehes asetame oma lootuse kõigepealt meie Issanda Jeesuse Kristuse armuväele, aga ka oma piiskopkondade usklite ja preestrite palvele. Me astume oma mõtete ja palvetega püüa Kolmainisuse, Kristuse Kiriku ja ka oma piiskopkondade preestrite ja usklite ette, alandlikkuses ja teadlikena oma nõrkustest, kuid ka kõige selle kindluse ja jõuga, mida Jumala arm arvab heaks meile kinkida. Me kohustame end järgnevas:*

1 Me püüame elada nagu meie rahva keskmine kodanik korteri, toidu, liiklusvahendite ja kõige muu poolest mis nendega seoses seisab (vrd. Mt 5, 3; 6, 33; 8, 20).

2 Me loobume jäädavalt rikka-välimusest kui ka rikkusest enesest, eriti selles mis puutub riietusse (materjal ja silmatorkavad värvid) ning kallist materjalist ametitunnustesse: need tunnusedki peavad vastama Evangeeliumile (vrd. Mt 6, 9; 10, 9; Ap 3, 6).

3 Me ei pea ei kinnis- ega vallasvara, samuti mitte pangakontot jne. enese nimel. Kui need peaksid vajalikeks osutama, sünnib see piiskopkonna või siis mõne boolekande- või karitatiivse asutuse nimel. (vrd. Mt 6, 19.21; Lk 12, 33.34).

4 Et olla rohkem karjased ja apostlid kui administraatorid (vrd. Mt 10, 8; Ap 6, 1.7), usaldame meie kus iganes võimalik, oma piiskopkonna majanduslikud ja balduslikud üritused komitee kätte, mis koosneb kompetentsetest ja oma apostliku ülesande suhtes teadlikest ilmikutest.

5 Me keeldume suulises ja kirjalikus läbikäimises tiitlitest, mis tähistavad kõrgust ja võimu (eminent, ekstsellent, monsignore). Me eelistame evangeeliumis esinevat nimetust « isa ».

6 Me hoidume käitumises ja seltskondlikus subtlemisses kõigest mis võiks näida erandite tegemise, eesõiguste andmise või ükskõik missuguse eelistamisena rikaste ja mõjuvõimsate suhtes (näiteks pidusöökidete korraldamine ja nendest osavõtmine, mitut liiki kiriklikud talitused jne; vrd. Lk 13, 12.14; 1 Kr 9, 14.19).

7 Me hoidume igal juhul auabnuse toetamisest või tagakiitmisest, sündigu see vastutasu või annetuste saamise või ükskõik missuguse muu sihiga. Me õhutame oma usklikke, et nad võtaksid oma annetusi enesestmõistetava toetusena jumalateenistuse, apostolaadi- ja übiskondliku abistamistöös heaks (vrd. Mt 6, 2.4; Lk 15, 9.13; 2 Kr 12, 14).

8 Me ohverdame kõik vajaliku oma ajast, südamest, ainelisest toetusest jne. apostlikule ja hingehoolduslikule tööle nende isikute ja rühmituste heaks, kes on töökad, kuid majanduslikult nõrgad ja ala-arenenud. Me ei tee seda muude piiskopkonnas elavate isikute või rühmituste kulul. Me toetame ilmikuid, orduvaimulikke, diakoneid ja preestreid, keda Issand kutsus vaestele ja tööliste Head Sõnumit kuulutama ning tööliste elust ja tööst osa võtma (Lk 4, 18.19; Mk 6, 4; Mt 11, 45; Ap 18, 3.4; 20, 33.35; 1 Kr 4, 12; 9, 1.27).

9 Teadlikena õigluse ja ligimesearmatuse nõuetest ning nende omavahelisest seosest, püüame meie nn. heategevaid asutusi ümber kujundada sotsiaali-asutusteks, mis oleksid rajatud ligimesearmastusele ja õiglusele ning võtaksid arvesse kõiki abivajajaid ja nõudmisi, tehes seda alandliku teenistusena kompetentsete avalike asutuste huvides (vrd. Mt 25, 31.46; Lk 13, 12.14; 33-34).

10 Me teeme kõik selleks et meie valitsuste vastutavad isikud ja meie avalikud asutused annaksid ja rakendaksid ellu seadusi, looksid ühiskondlikke struktuure ja asutusi mis on vajalikud õigluse, võrdsuse ja inimese kui terviku kooskõlaliseks arenemiseks kogu inimkonna ulatuses — seega uue ühiskondliku korra teostamiseks, mis oleks inimsoo ja Jumala laste vääriline (vrd. Ap 2, 44-45; 4, 32.33.35; 5, 4; 2 Kr 8, 1 - 9, 15; 1 Tm 5, 16).

11 Piiskoppide kollegialiteedi evangeelseimaks väljenduseks on ainelises, kultuurilises ja moraalses viletsuses viibivate inimbulkade ( $\frac{2}{3}$  inimkonnast) hädade ühine kandavõtmine. Sellepärast kohustume meie oma võimete kohaselt osa võtma piiskopkonna pakilistest parandussammudest vaestes maades. Samuti kohustume välja töötama majanduslikke ja kultuurilisi struktuure — seda rahvusvaheliste organisatsioonide tasemel, kuid Evangeeliumi tunnistades, nagu Paulus VI LRO ees — mis ei toodaks enam « proletaar-rahvaid » aina rikastavas maailmas, vaid lubaksid vaestel massidel viletsusest välja pääseda.

12 Hingekarjase-armastuses kohustume jagama oma elu kõigi vendadega Kristuses, preestrite, orduvaimulike ja ilmikutega, et meie amet oleks tõeline teenimine. Sellepärast pingutame end koos nendega « elu parandamise » suunas; sellepärast otsime koostööd, et olla rohkem inspireerijad kristlikus kui ülemused selle maailma vaimus; sellepärast püüame inimlikult lähemal ja tähelepanelikumad olla; sellepärast on meie üks avatud kõigile, ükskõik missugusesse usku nad ei kuuluks (vrd. Mk 8, 34.35; Ap 6, 1.7; 1 Tm 3, 8.10).

13 Oma piiskopkondadesse tagasi jõudes teeme meie need otsused oma usklikete teatavaks ning palume nende abi arusaamise, koostöö ja palve näol.

Jumal aidaku meid ustavaks jääda!

---

Paulus VI teenete-loetelu pole sellega veel lõpul. Tema rajatud piiskopi-sinodi kokkutulek on esialgu veel tuleviku küsimus, kuid kõik märgid lubavad sellelki oodata tähtsaid positiivseid uuendusi. Kirikukogu juhtnõore täpsustavate post-kontsiliaarsete organite liikmeks nimetas ta kirikukogu-aegsete erikomisjonide komponendid. See on selge märk paavsti tahetest kontsiili antud suunas edasi sammuda. Peale selle ei saa mainimata jätta ka mitut moodi tõlgitsetud tiaara mahapanemist, « pidurite tõmbamist » kirikukogul, mitte-katoliiklike vaatlejatega peetud ökumeenilist palveteenistust ja rida teisi, vähem silmatorkavaid seiku. Need ei ole igakord olnud paavst Johannesi stiili sammud, kuid kas pole suund siiski üks ja seesama? Kokkuvõttes: vaevalt on kellelgi õigus väita, et kardinal Montini valimine avaldas kirikukogu käigule ebasoodsat mõju.

## Peaprobleemid

Juba enne Kirikukogu algust oli selge, et selle peaülesandeks saab olema piiskopi positsiooni lähem määritlemine üldkiriku raames, teiste sõnadega: I Vatikani kontsiili jätkamine, mille sihiks oli nimelt Kiriku hierarhilise chituse vaatlemine. Pärast seda kui kirikupead puudutavad otsused olid tehtud, katkestas poliitiline situatsioon vägivaldselt kontsiili töö; ettenähtud täiendav, piiskoppe puudutav osa polnud veel välja töötatud. Missugusel määral paavsti puudutav õpetus viimase saja aasta tsentraliseerimise-protsessis kaasa mõjus, on omaette küsimus; igal juhul oli Kiriku juhtimise detsentraliseerimine viimasel ajal üldiseks sooviks ka katoliiklaste hulgas. Selle tegelik läbiviimine eeldas aga piiskopi positsiooni teoloogilist täpsustamist.

Rahuliku ja asjaliku arutelu tulemuseks oli I Vaticanumi õpetuse harmooniline täiendamine kollegialiteedi-mõistega, mis rõhutab piiskopkonna kui terviku vastutust kogu Kiriku juhtimisel. Paavsti senine asend jäi selles osas, mis õpetust puudutab, täiel määral endiseks; kuid praktiliselt võttes tähendab kontsiiliaulas sündinud piiskoppide-sinod, mis kavakohaselt tuleval aastal esimest korda kokku tuleks, tähtsat muudatust Kiriku juhtimises.

Tagasi vaadates näib, et eelmise kontsiili katkemine oli selge Jumala sõrm. Kujutagem ette, et piiskoppide-küsimus oleks juba tollal arutusele tulnud. Kas oleks tolleaegne väline olukord lubanud selle ulatusega muudatusi mis nüüd teoks said? Ajaloolise tausta osatähtsuse esiletõstmiseks üks väike, näiliselt hoopis kauge küsimus lugejale: millal avati esimene korrapärane lennuühendus Euroopa ja Austraalia vahel? Vastus seisab siiski tihedas seoses meie teemaga: sest piiskoppide-sinodi, paavstile nõuandva organi kooskäimine oleneb otseselt liiklusvahendite olemasolust. Piiskop on ju esijoones teatud territooriumi ülemhingeekarjane: üldkiriku valitsemisest võtab ta osa just oma kogemuste tõttu teatud maa kirikus. Kujutagem nüüd ette, et üks Austraalias asuv piiskop peaks iga kahe aasta tagant laevaga Roomas käima (à propos: millal avati esimene laevaliin sinna maailma otsa?). Asjatundja võiks nimetada täpse aastaarvu, mil see reis nii kaua kestis, et too piiskop oleks suurema osa oma ajast pidanud laeva pardal mööda saatma. See poleks kuidagi tema piiskopkonna (ega asjatundmisegi!) huvides seisnud.

Kas poleks lihtlabane kooskäimise-võimaluse puudumine aastal 1870 arutelu horisonti ohtlikult kitsustanud? Kellele oleks võinud tollal pähe tulla, korrapäraselt kooskäivast, kogu maailma piiskopkonda esindavast kolleegiumist rääkida? Tõsi küll, Esimese Vaticanumi osavõtjate hulgas leidis ka rongisõitjaid, kuid kõigil tuli pikem või lühem osa teekonnast vanas heas postitõllas, hobuse tempos sooritada.

Pöördugem tagasi kirikukogu raskuspunktide juurde. Piiskopi asend Kiri-

kus oligi tegelikult Teise Vaticanumi peamureks ning selgus selles asjas heitis teretulnud valgust niihästi kogu Kirikut kui ka selle üksikprobleeme vaatlevatele aruteludele.

Neid peaprobleeme peegeldavad kirikukogu nähtavad tulemused, kuusteistkümmend ürikut: *neli konstitutsiooni* (Kirik, Ilmutus, Liturgia, Tänapäeva maailm), *üheksa dekreeti* (Piiskopid, Preestrite ettevalmistus, Preesterlik teenistus, Vaimulikud vennaskonnad, Ilmikapostolaat, Misjonitöö, Katoliiklikud idakirikud, Ökumenism, Sotsiaalsed sidevahendid) ja *kolm deklaratsiooni* (Usuvabadus, Mittekristlikud usundid, Kristlik kasvatus).

Need ürikud vääriskid kõik lähemat vaatlemist, kuid seatud sihti silmas pidades peatume põgusalt vaid keskse tähtsusega Kirikut käsitleva konstitutsiooni « Lumen gentium » juures, mille väärtust tõstavad peaaegu üksmeelselt esile ka mitte-katoliiklikud kommentaatorid.

Üriku esimene peatükk kõneleb Kiriku müsteeriumist, mis on « teatud viisil sakrament Kristuses, s.t. intiimse ühtsuse märk ja vahend Jumalaga ning ka kogu inimsoo ühtsuse märk ja vahend ». Teine ptk. näeb Kirikus « Jumala rahvast », vaatleb selle teed, ühtsust ja sihti. Kolmas ptk. räägib Kiriku sisemisest ehitusest. Muuhulgas antakse siin piiskoppidele õigus ka ladina kirikus perekonna-peasid diakoniteks pühitseda. Neljandas peatükis on juttu ilmiku seisukohast ja ülesannetest, viies näitab kõigi kristlaste kutsumust pühadusele, kuues käsitleb vaimulike vennaskondade osa Kiriku tervikus. Kaks viimast peatükki käsitlevad Kiriku eskatoloogilisi perspektiive ning neitsi Maarja osa Kristuse ja Kiriku müsteeriumis.

Selle üriku tähtsus ei seisa niivõrd tema üksikutes punktides kui üldsuunas, käsitusviisis. Seniste ekklesioloogia-käsi-raamatute liig juriidiliseks peetud toon on kadunud: « Jumala rahvas » tuleb enne piiskoppe, marioloogia paigutatakse kainele kohale, mille talle andis Kirikuisade usk. Esile kerkib ristimise-sakramendi loodud ühtsuse-nõue ja koostöö-küsimus: koostöö paavsti ja piiskoppide, piiskoppide ja preestrite, vaimulike ja ilmikute



vahel; koostöö kõigi teiste kristlike kirikute ja kogudustega, koostöö lõpuks kõigi inimestega, kes head soovivad. Tõepoolest: see ürik on väärt, et tänapäeva killustatud kristlased seda loeksid ning selle varal oma hoiakut kontrolliksid.

## Kontsiili argipäev

Lõviosa tööst tehti neljal istungjärgul, ajavahemikus 11. oktoobrist 1962 kuni 8. detsembrini 1965, olgugi et sessioonide vaheajadki polnud puhkusekuudeks. Teine Vaticanum pidas ühtekokku 168 kinnist ja 10 avalikku täiskogu-koosolekut, kusjuures kontsiili-isad avaldasid oma seisukohta üle 6000 korra (suusõnal või kirjalikult) ning hääletasid 521 korda.

Kirikukogu töökoosolekud diskuteerisid ettenähtud materjali otsast lõpuni läbi kinniste uste taga. Üksikute esildiste saatust oli läbilõikes järgnev: teksti väljatöötanud erikomisjoni esindaja referaat; soovijate sõnavõttud; esimene hääletus selle üle, kas esildist peetakse üldjoontes sobivaks diskussiooni-baasiks või mitte (siinkohal rändas päris mitu esildist « töötuppa » tagasi); jaatava tulemuse puhul edasised sõnavõttud; heakskiitmine esiteks üksikute punktide, siis suuremate ühikute läbihääletamise teel. Juhul kui teise hääletuste-sarja lõpuks üle paari protsendi tingimisi poolthääli tuli, rändas esildis jälle erikomisjoni ning tuli (tingimuste sissetöötamise või väljajätmise põhjendusega) veelkord hääletusele. Juba esimesel hääletusel « läbikukkunud » skeemidel tuli uuel kujul kogu protseduur algusest peale läbi teha. Skeem nr. 13-ga juhtus see kolm korda...

Protseduuri puhul väärivad esiletõstmist asjaolu, et see hoidis ära enamuse arvamise pealesurumise vähemusele. Kõik esildised tulid tervikuna lõplikule hääletamisele avalikel koosolekutel, mis toimusid paavsti eesistumisel ning andsid ürikutele kontsiiliotsuste jõu. Nende lõplike hääletuste üksmeelsus väärivad allakriipsutamist, eriti kui seda võrrelda debati alguses ilmnunud lahkarvamistega: Kirikukogu neljast peadokumendist oli liturgiat puudutav ainuke, mille skeemi juba esimesel

hääletusel tagasi ei lükatud. Kontsiili « suurmärter », paljuvaieldud konstitutsioon Kiriku ja kaasaegse maailma suhete üle, hääletati kaks korda « maha » ning kolmaski skeem töötati sel määral ümber, et tuleb neljandast tekstist kõnelda. Osaliselt olenes see asjakäik liig suurest elementide arvust, mida piiskopid soovisid siin käsitleda; tuli paratamatult valida. See ürik sai viimasel kinnisel hääletusel 251 vastu- ja 2111 poolt-häält, enne väljakuulutamist toimunud lõpliku hääletuse tulemused olid 75 : 2309 — ehk üle 97% poolt. Ülejäänud kolme üriku lõpuhääletused tõid maksimaalselt kuus vastuhäält. Kirikut käsitlev konstitutsioon, mida peetakse üldiselt kirikukogu parimaks saavuseks, sündis tegelikult Peetri kirikus, kontsiiliaulas eneses: ettevalmistava teoloogilise komisjoni poolt väljatöötatud esildis osutus juba esimesel diskussioonil ebasobivaks. Lõpptulemus: 2151 poolt- ja 5 vastuhäält.

Üldiselt väga rahulikult sujunud vaidluses ei puudunud draamatilisigi momente, nagu siis kui paavst Paulus kolmanda istungjärgu lõpul päris ootamatult kahe üriku teksti muutis (oma ulatuselt pigemini tähtsusetud korrektuurid) ja usuvaaduse-deklaratsiooni avaldamise edasi lükkas. Polnud vähe neid, kes tõlgitsesid neid samme ebasoovitava kontsessioonina « tasuhimulisele » vähemusele. Nüüd, kogu sündmustikule tagasi vaadates võib julgesti väita, et paavsti « ebasündsal » vaheleastumisel oli positiivseid tagajärgi: ühtsus säilis, küsimusesolevate ürikute lõplik sõnastus sai suurema hulga poolthääli ning on osalt isegi parem kui eelmine. Siinkohal tuleb mees pidada, et Paulus VI reserveeris enesele kolm delikaatset küsimust: segaabiellud, sündivuse kontrollimine ja tsölibaat.

## Uuendused

Osa kirikukogul otsustatud uuendustest on juba ammugi ellu rakendatud: esimene ametliku ürikuna väljaantud liturgia-konstitutsioon (4. dets. 1963) on juba kolm aastat vana. Ei kedagi vähemat kui Canterbury (anglikaani) peapiiskoppi kuuldi väljendavat lootust, et Inglismaa kirik

selles asjas katoliiklikult eeskuju võtaks. Rooma kuuria reform on samuti juba alanud ning kanoonilise õiguse koodeks, mis reguleerib kogu ladina kiriku asjaajamist, vastava revisjonikomitee kätte antud.

Kolm kontsiiliorganit on saanud iseiseiva institutsiooni kuju: need on kristlaste ühinemist, mitte-kristlikke usundeid ja uskmatute probleeme käsitlevad sekretariaadid. Nad jäävad Igavesse Linna selle kirikukogu püstitatud mälestusmärkidenä. Kontsiiliotsusi elluviivad komiteed on seevastu ajutise iseloomuga asutused, olgugi et ka nemad äsjamainitute kõrval Teise Vaticanumi tööst tunnistavad.

Teatavaks sensatsiooniks oli Rooma ja Konstantinoopoli vaheliste ekskommunikatsioonide (aastast 1054) tühistamine kirikukogu lõpus. Kained kommentaatorid märgivad küll õigusega, et viimase 900 aasta jooksul on Ida ja Lääne kirikute vahele kogunenud uusi ja raskemaid takistusi kui too ekskommunikatsiooni-küsimus, kuid lepituse suunas tehtud samm tähistab kahtlematult selle üheksa sajandit kestnud üksteise ignoreerimise-perioodi lõppu.

Siinkohal väike märkus: sõna « ekskommunikatsioon » ei tähenda sugugi « kirikuvande » või « -põlu » alla panemist nagu meie eesti sõnaraamatud üksmeelselt arvavad. See vaste on sündinud vaimust millel pole midagi ühist kristlusega. Sõna ladinakeelsed algosad — « ex » (ära, välja) ja « communicatio » (ühendus) ei räägi üldse midagi asja võimalikust psühholoogilisest küljest, vaid tähendavad (sakramendi-) « ühendusest väljaarvamist », mis kestab seni kui asjaosaline hakkab uuesti Kiriku korraldusi täitma. Vaticanum Secundum, esimene kontsiil mis tuli kokku spontaanselt, ilma et mõni otsene hädaoht oleks ähvardanud Kirikut nagu eelnevate puhul, erines eelnevatest ka selle poolest et siin ei mõistetud hukka ega ekskommunitseeritud kedagi.

## Uus vaim

Tähtsaimaks kirikukogu uuenduseks peavad paljud kommentaatorid « uut vaimu » katoliku kirikus. Õpetus Kirikust kui Kristuse Müstilisest Kehast, mille

üksikud usklikud seisavad üksteisega in-tiimses seoses nagu inimkeha liikmed, oli küll ammutuntud tõde, kuid kirikugogul « tihenes » see tõde kuidagi viisi, saades peaaegu käegakatsutava kuju. Pildlikult öeldes saabusid piiskopid Rooma nagu ebaledes, et « teab mis see suur hulk võhivõõraid ametivendi õige kavatseb ette võtta », kuid lahkusid püstipäi ja naerusui, elava illustratsioonina vanasõnale « ühendus teeb tugevaks ».

Viimased nelisada aastat oli Rooma kirik teatava « suletud ühtsuse » sümboliks. See mis « väljaspool » toimus, võis küll huvi pakkuda, kuid ei avaldanud Kiriku seespärasele elule peaaegu mingisugust mõju. See aeg on nüüd möödas: nüüd soovib kogu piiskopkond dialoogi, kahekõnet tänapäeva maailmaga — teiste kristlastega, teiste uskude ja koguni uskmatute-gagi. See hoiak toob meelde kaks Uue Testamendi õpetust, mis kipuvad kiriku-meestel pahatihti kahe silma vahele jääma. Üks on Pauluselt: « Katsuge kõik läbi; mis hea on, pidage kinni! » (1 Tess. 5, 21), teine Kiriku asutajalt eneselt: « Inimese Poeg ei ole tulnud ennast teenida laskma, vaid teenima » (Matt. 20, 28).

Sellel uuel hoiakul on palju konkreetseid tulemusi, eriti ökumeenilise läbikäimise alal, kuid need ei mahu käesoleva linnulennulise ülevaate raamidesse. Siia kuuluvad ka kontsiili puhul sõlmitud loendamatud ja hindamatud isiklikud kontaktid eririikide piiskoppide, piiskoppide ja teiste kirikute vaatlejate, ajakirjanike, turistide ja kirikumeeeste vahel. Kristlike kirikute lähenemise kitsal teel jääb Teine Vaticanum tähtsaks verstapostiks. Ajakirjandus teatabki juba, et 1967. a. maailmanäitus saab Montrealis näha seitsme konfessiooni ühistööna kerkinud paviljoni. Peale kahe « vana » — katoliku ja ortodoksi kirikute — töötaksid seal kaasa ka Kanada Ühendatud, anglikaani, presbüteri ja luteri kirikud ning Baptistlike Kirikute Liit. Enne kontsiili ehitas igaüks omaette-

## Väljastpoolt vaadates

Kirikukogu peasihiks oli Rooma kiriku sisemine uuendus. Kuidas näevad selle töö

tulemusi vaatlejad teistest kristlikest rühmitustest?

Üks kaasmaalasest kontsiili-külastaja, kes enam meie keskel ei viibi, EELK praost Hjalmar Pöhl, kirjutas a. 1962 oma Rooma-muljetest pikema artikli, millest laename järgneva lõigu:

« Praegusel kontsiilipaavstil on mitu nägu. Diplomaatiline on ainult üks nendest. 11. oktoobril — kontsiili avaistungul püha Pectri kirikus — oli ta monarh, õpetuse ja distsipliini valvaja ja hoidja, aga ka vaba diskussiooni propageerija. Kui teadusmees otsis ta uusi uurimismeetodeid, mis vastaksid praegusaja mõtlemisviisile. Ka ei lasknud ta ennast kande troonil kanda, vaid tahtis kui « piiskop piiskoppide ja vend vendade seas » samuda koos teistega jalgsi trooni juurde ja alles siis sellele istuda.

Teistele konfessioonidele ütles ta: kui te ainult saaksite lugeda minu südamekirja, siis saate aru minust ja sellest mis mind liigutab. Tema tundis ahastust lõhestatud maailma pärast.

Tänu paavsti inimlikele omadustele, arutlesid protestantlikud vaatlejad omavahel, ja hoolimata välisest hiilgusest puudus kontsiilil siiski ühe konfessiooni glorifitseerimine, mis viinuks mõtted sinna kus sündis protestantism. Oli sündimas midagi, mida pole juhtunud peale usupuhastuse: käitumine ei häiri, konfessioonid on paavsti oma sõnadega muutunud viisakamaks üksteise vastu ».

« Jääliustikud on sulanud, ütles üks teine vaatleja kirikute muutunud vahekorradest, kuid Alpid an alles! » « Õigus, vastas sellele üks kolmas, kuid me puurime tunneleid. Me arvestame ka erosiooniga! » Ning hulk vaatlejaid rõhutab, et nendegi kirikud vajaksid äsjalõppenud kirikukogu taolist uuenduspingutust.

Protestantlike kirikute vaatlejad on üldiselt kontsiili tulemustega rohkem rahul kui ortodoksid. Kui mitmed protestandid kinnitavad, et kirikukogu on ületanud nende ootused, peavad ortodoksid kontsiili liig « läänelikuks »; seda arvamist jagab hulk katoliiklike idakirikute ning Aasia maid esindavaid rooma riituse piiskoppe.

## Piirid

Oli kerge ennustada, et kontsiil ei suuda läbi arutada kõiki kaasaegseid kiriklike probleeme. Hoopis puudutamata jäi näiteks moraalteoloogia avar ala, kuid ka hulk aktuaalseid üksikküsimusi nagu evangeeliumide vaesuse-ideaal ja vaimulike elatusstandard, naise positsioon Kirikus, ateism, sündivuse kontrollimine, nn. segaabiellud, tsölibaat jne. leidis vähe tähelepanu või jäi koguni käsitlemata. Seda loetelu oleks kerge jätkata, kusjuures mõnigates kontsiili-ürikutes esinev teoloogilise sügavuse puudmine võibolla raskemat erikaalu omab kui äsjamainitud üksikprobleemid. Kuid koos arvustajate enamusega, kellest mõned julgevad koguni kinnitada, et Kiriku olemust valgustav konstitutsioon üksi õigustanuks selle kontsiili kokkutulekut, tohime rõõmuga nentida, et positiivsed tulemused on väga hinnatavad ning sisemist uuendust taotlev kirikukogu on oma sihi olulises osas saavutanud.

## Ajaloo taustal

« Üldiste kontsiilide ülimalt ülesandeks oli alati usu kuulutamist sellega kindlal järjel hoida, et katoliku õpetuse ja kaasaja eksituste vahele tõmmati selge piir. On olnud kirikukogusid, kus mingisuguseid distsiplinaar-määrusi välja ei antud, aga mitte ühtegi, kus poleks mingit eksitust tagasi lükatud või mõnda ek-siõpetajat Kirikus karistatud. Ükski meie aja eksitus ei ole kaaluvam kui kristliku inimpildi moonutamine, või pigem hävitamine, ateistlike ühiskonna-õpetuste mõjul. Ükski usutõde ei nõua käesoleval « Kiriku ajajärgul » sellist täpsustamist kui mõiste « Kirik ».

Nii kirjutas kirikuloolane Hubert Jedin a. 1960. Kas vastavad Kirikukogu sammud tema ootustele?

Meie sajandit tavatsetakse tehnika- või aatomi-sajandiks nimetada. Olgugi et tehnika areng on üksiku kristlase ja Kirikugi elusse hulga muudatusi toonud (tuletagem meelde liiklusvahendite-eeltingimust piiskoppide-sinodi teoksaamisel), ei saa seda nimetust kristlikust seisukohast lähtudes paljuütlevaks pidada. Sellest sei-

sukohast iseloomustaks meie sajandit palju tabavamalt « ateismisajandi » nimetus. Paljudes maades — ka seal, kus riigiusk või -kirik olemas on — leidub tänapäeval massiliselt inimesi, kelle argipäev ignoreerib Jumala olemasolu. Peale selle, nn. tegeliku ateismi, « jumalatuse », on meie sajand tunnistajaks suurriikide sünnile, mis religiooni kui niisuguse hävitamise « riigiusuks » teevad. Tehnika rakendatakse selle töö huvides: raadio, televisioon, trüki- ja ajupesukojad seisavad jumalavaenlaste teenistuses. Ühtlasi elab Kirik üle oma ajaloo suurimat tagakiusamist — seda niihästi asja verist kui veretut aspekti silmas pidades.

Missugune on Teise Vaticanumi vastus sellele olukorrale?

Asjata otsiksime tema ürikute hulgast erilist ateismi-dekreeti. Kirikut ja kaas aegset maailma vaatlev konstitutsioon sisaldab siiski kolm-neli raamatulehekülge ateismi-analüüsi, millest selgub Kiriku seisukoht. Nende lehekülgede sisu vastab täiesti kirikukogu vaimule muudegi küsimuste käsitlemisel: kirjeldatakse antud olukord, uuritakse põhjusi ning pannakse ette parandust taotlemaid vahendeid. Ürik tunnistab ateismi inimkonna arengut kahjustavaks eksiteeks, kuid ei piirdu sellega. Ta otsib põhjusi, mis on tolle isenesest puht negatiivse hoiaku esile kutsunud ning leiab muuhulgas, et kristlased ise on nii mõnelgi puhul vaenulikeks seisukohavõttudeks ainet andnud. Kirik ei näe oma peapanust ateismi-perioodi ületamisel mitte hukkamõistmises, vaid selle väljakutsunud asjaolude muutmises,

ning seda kõigepealt kristliku ideaali parema teostamise abil Kirikus eneses. Kontsiiliürik juhib peale selle tähelepanu ka väljaspool Kirikut olemasolevaile ateismi soodustavaile asjaoludele.

Meie sajand on näinud ka nn. ökumeenilise liikumise, kristlike kirikute ühinemismõtte sündi. Edu on senini olnud kasin ning üheks peapõhjusest on kindlasti erinevad ettekujutused selle suhtes, missugune too ühine kirik peaks välja nägema. Vaticanum Secundumi kirikukonstitutsiooni tähtsus ei seisa mitte üksnes Rooma kiriku ekklesioloogia täpsustamises, vaid on kahtlemata tõhusaks panuseks ka konfessioonidevahelises, Kiriku olemust puudutavas mõttevahetuses ja uurimistöös. Niisiis ei ole kirikukogu prof. Jedin'i mainitud meie aja põhiprobleemidest mööda läinud.

Juhul kui äsjalõppenud kontsiil peaks 20. sajandi ainukeseks jääma — või muutub kirikukogudegi rütm meie kiiretempolisel ajal nobedamaks? — küsivad tuleviku ajaloolased: mida tegi Rooma kirik ateismisajandil? Kontsiili otsustest leiavad nad selge vastuse: ta süvenes Kiriku, kristliku elu ja missiooni olemusse, astus tähelepanuväärseid samme vaimse uuenduse ja kristlaste ühinemise suunas, ning esitas toleaegele maailmale märksa positiivsema ideaali kui seda oli sama perioodi heaolu-parteide ja usuvas-taste oma. Kuid kas tuleviku ajaloolased võivad nentida, et see kirikukogu tõesti uue ajajärgu alguseks kujunes, jääb meie, kristlaste eneste teha. Andku Jumal meile selleks jõudu!

*Vello Salo*

Esimesel leheküljel: paavst Paulus VI õnnistab teel Kirikukogu lõputseremoniale usklikke Peetri platsil.